

Slavnostní projev rektora-velitele VLA JEP

Vážení hosté, páni generálové, důstojníci, občanští zaměstnanci, studenti Vojenské lékařské akademie Jana Evangelisty Purkyně v Hradci Králové.

Sešli jsme se u příležitosti výjimečné slavnostní události. Naší škole bude předán Prapor VLA JEP.

Vojenský prapor vyjadřuje neodlučitelnou spjatost přítomnosti s vojenskými a národními tradicemi, s rozhodujícími mezníky v jejich historickém vývoji. A právě v těchto dnech a hodinách před 55 lety vrcholily přípravy k vylodění spojeneckých jednotek v Normandii. Uskutečnění invaze zásadně ovlivnilo běh II. světové války a urychlilo porážku nacistického Německa. Těchto bojů se zúčastnili i českoslovenští vojáci.

Dovolte mi proto, abych na tomto místě znovu pozdravil přímé účastníky bojů II. zahraničního a domácího odboje a vedení našich odbojářských organizací.

Prapor budou naší škole předávat dva kolegové lékaři, členové Československé obce legionářské a Sva-
zu bojovníků za svobodu. U jejich charakteristik, které ztělesňují v mnohém tradici československé vojenské zdravotnické služby, odboje za II. světové války a vojenského zdravotnického školství se zastavím podrobněji.

Začnu věkově starším - je jím pan plk. v. v. MUDr. Vladimír Pekárek. Váženému kolegovi se po okupaci republiky podařilo, tehdy studentovi Lékařské fakulty Masarykovy univerzity, dostat do Francie, kde se již zúčastnil formování naší jednotky v jihofrancouzském městě Agde. Po pádu Francie byl mezi šťastnými, kteří přistáli u anglických břehů. Společnou cestu s ním sdílel i jeho starší bratr Ing. Zdeněk Pekárek, který pak sloužil u československého letectva v rámci R.A.F.

Medik Vladimír Pekárek byl mezi těmi, kterým bylo umožněno na základě osobní angažovanosti prezidenta dr. E. Beneše a z rozhodnutí vlády Velké Británie dostudovat na tamních lékařských fakultách. 27. února 1943 byl slavnostně promován na univerzitě v Oxfordu, která se tak stala, jak znělo promoční oznámení, zástupcem okupanty uzavřených českých vysokých škol.

Válečná pouť MUDr. Pekárka pokračovala službou na ošetřovně dělostřeleckého pluku čs. brigády. V roce 1944 byl mezi padesátkou československých lékařů, kteří byli přijati do služeb britské R.A.M.C. V sestavě anglické armády se její kapitán zdravotnické služby MUDr. Pekárek ocitá v Indii u útvarů, které nacvičovaly předpokládané vylovení proti Japoncům v Malajsii. Použití atomové zbraně v srpnu roku 1945 mu, jakkoli to může znít dnes pro některé rozporně, zřejmě zachránilo život.

Po válce doktor Pekárek spojil svůj osud se severními Čechami a působil na oddělení pracovního lékařství nemocnice v Ústí nad Labem.

Druhým je pan plk. v. v. prof. MUDr. Hvězdoslav Stefan, CSc., profesor LF UK v Hradci Králové.

Pan profesor pochází ze známé hradecké vlastenecké rodiny. Jeho otec byl generálem zdravotnictva čs. armády a demokratickým zásadám 1. Československé republiky zůstali věrni i jeho synové. Aktivně se zapojili do protifašistického odboje. Přinesli oběť nejvyšší: škpt. Benignus Stefan padl 8. 3. 1943 jako pilot 313. stíhací perutě. Ivan Stefan, student techniky, se dostal do čs. zahraniční jednotky ve Francii. Byl opakovaně zajat, z prvního zajetí se mu podařilo uprchnout, podruhé byl v Norimberku odsouzen a 12. 10. 1943 v Mnichově popraven. Jejich památku dnes připomíná kromě malého pomníku u nádraží Hradec Králové-Slezské předměstí i jedna z důležitých hradeckých ulic.

V zahraničním odboji byl výrazně činný i další z bratří Stefanů - Aurel. Jako lékař působil v československé jednotce v Anglii, sloužil u letectva (313. stíhací peruť). Uvažoval, v duchu rodinných tradic, o službě vojenského lékaře z povolání. Absolvoval Vojenskou lékařskou školu v Praze, ale pod vlivem vnitropolitického poválečného vývoje se vrátil zpět do Anglie.

Pan prof. Stefan se do odboje zapojil jako devatenáctiletý mladík hned v počátcích německé okupace. Podílel se na činnosti organizace Obrana národa, působil při distribuci ukrytých zbraní po čs. armádě. V roce 1941 se pokusil přejít hranice s cílem dostat se do Švýcarska. Byl však zadržen a norimberským Lidovým soudem odsouzen k 15 letům kázně.

Po válce vystudoval medicínu. Krátce působil na chirurgii a ORL v Kolíně, v roce 1952 nastoupil do Hradce Králové na Chirurgickou kliniku tehdejší Vojenské lékařské akademie. Byl Bedrnovým žákem, věnoval se dětské chirurgii a urologii.

V roce 1969 se habilitoval a jen politické klima bylo příčinou, že zaslouženého jmenování profesorem Univerzity Karlovy se mu dostalo až po roce 1989. Pan profesor dodnes pracuje ve Fakultní nemocnici v Hradci Králové.

Dnešní slavnostní akt nabízí příležitost zamyslet se nad rozhodujícími mezníky vývoje naší zdravotnické služby na pozadí vývoje a zdrojů tradic československé armády a státu.

Počátek budování demokratické armády je spjat se vznikem samostatné Československé republiky v roce 1918. Její morální a lidský základ tvořilo československé zahraniční vojsko - legie. Armáda jako jeden z určujících sloupů státní moci se tak vytvořila ještě před oficiálním vznikem státu.

Přiblížme si dobovou atmosféru, alespoň zprostředkovaně, slovy zakladatele československého státu prezidenta T. G. Masaryka o vojenském praporu: „V městě věčném, odkud vycházely římské legiony, aby nesly slávu svých korouhví za hranice římské říše, dostala československá legie v Itálii čestný bojový prapor, jako projev uznání našeho úsilí o svobodu a důvěry ve zdatnost nových spojenců.“

Počet vojáků, kteří se na různých frontách I. světové války zúčastnili boje za československý stát, včetně krajanů v armádě USA, se pohyboval kolem 150 000. Stal se základní veličinou pro početní stav budované armády nově vzniklého československého státu. Odkaz vojáků I. československého odboje se stal základní ideově výchovnou platformou armády. Tomu odpovídaly i čestné názvy vojenských útvarů. Obsahovaly názvy rozhodujících bojových vystoupení čsl. legií. Početné zastoupení v těchto názvech měla i husitská a národní obrozenecká tradice. Den vítězné bitvy u ukrajinského Zborova, 2. červenec 1917, byl pak až do roku 1950 oficiálním armádním svátkem.

V obsahových úkolech budování československé armády zaujímal vojenská zdravotnická služba čelné místo. Její úroveň pozorně sledovaly vůdčí osobnosti státu - prezidenti Masaryk a Beneš. Byla uznávána nezastupitelnost speciální odborné přípravy vojenských zdravotnických profesionálů, kterou zabezpečovala Vojenská lékařská škola. Tato tvořila důležitý článek koncepce činnosti prvorepublikové vojenské zdravotnické služby.

Struktura mírové vojenské zdravotnické služby se opírala o 12 divizních (od 2. poloviny 30. let sborových) nemocnic. Ve větších posádkách byly dále zřízeny posádkové nemocnice. Přednostou vojenské zdravotnické služby byl téměř po celou dobu generál šéf MUDr. Ludvík Fisher. Výraznou personální oporu vojenské služby tvořili lékaři působící v čs. legiích.

Důležitým řídicím orgánem zdravotnické služby byl Vojensko-zdravotní poradní sbor s jeho dlouholetým předsedou generálem prof. MUDr. Karlem Franzem. Stál také u zrodu časopisu Vojenské zdravotnické listy, který plnil roli důležitého prostředku k prosazování koncepce výstavby a činnosti zdravotnické služby, zprostředkovával urychlené a systematicky nové poznatky medicíny a v neposlední řadě posiloval stavovskou čest a sounáležitost vojenských lékařů, farmaceutů a veterinárních lékařů. První číslo vyšlo v roce 1925 a s výjimkou válečných let je tento časopis vydáván dodnes. Je pro nás ctí, že redakce tohoto nejstaršího českého vojenského odborného časopisu je součástí naší školy.

Představitelům tehdejšího vojenského zdravotnictví se podařilo vytvořit a prosadit moderní koncepci výstavby a činnosti vojenské zdravotnické služby. Řídící ideu tohoto úsilí vyjádřil gen. MUDr. Fisher ve svém projevu při otevření Ústavu pro válečnou chirurgii při I. chirurgické klinice Karlovy univerzity dne 24. listopadu 1936: „Idea, za kterou se bojuje, duch armády a její morálka jsou zdrojem vítězství zbraní. Na místě ne posledním, musí vycházet z přesvědčení a z víry vojáka, že v nejtěžší a nejdůležitější chvíli jeho života stojí za ním dokonale připravená a vybavená zdravotnická služba armády.“

Bohužel, tragické přerušení vývoje československé státnosti v letech 1938 a 1939 přišlo právě v době, kdy byla uvedena do provozu chloubou tehdejší vojenské zdravotnické služby - novostavba Masarykovy vojenské nemocnice v Praze, dnešní Ústřední vojenské nemocnice.

II. světovou válkou byl vývoj čs. vojenské zdravotnické služby na domácí půdě přerušen. Po rozpuštění československé armády hledalo nemálo lékařů své místo v zahraničním i domácím odboji (zejména v působení v organizaci Obrana národa, kde řada vojenských lékařů padla za oběť genocidě). Celkem 385 lékařů a lékárníků prošlo československými jednotkami ve Francii, Anglii, Středním východě, severní Africe, na východní frontě a při osvobozování území Československa.

Nejvíce lékařů se soustředilo v Anglii. Tamní vláda umožnila dokončit lékařská studia medikům na britských univerzitách. V londýnské nemocnici Hammersmith byla vytvořena československá vojenská nemocnice. V sídle brigádní ambulance v Leamingtonu a Walton on the Naze proběhlo několik cyklů Školy pro důstojníky zdravotnictva a lékárnictva v záloze.

Odlisně se vyvíjela situace v československé jednotce na východní frontě. Lékařů a dalšího zdravotnického personálu byl nedostatek (ten byl mimo jiné vyvolán i tím, že KGB část lékařů židovského vyznání internovala). Jejich výkony byly heroické, a to jak lékařů, tak ženského zdravotnického personálu, jehož část plnila fakticky až do bojů v Karpatech funkce nosičů raněných.

Potvrdila se tak slova prezidenta dr. E. Beneše na adresu zahraničního odboje: „Nebylo bojiště, aby na něm nebojoval československý voják.“

Po roce 1945 byly obnoveny základní funkce vojenské zdravotnické služby, organizační struktura a předválečný model personálního doplňování opírající se o vojenskou lékařskou školu, který v té době však již nebyl schopen zabezpečit doplňování armády.

Přes kritický nedostatek lékařů po roce 1948 byla ze zdravotnické služby urychleně propouštěna kategorie lékařů, kteří zejména byli spjatí s odbojem na Západě a nesouhlasili s tehdejšími politickým vývojem. Dalším podtónem těchto represí byly i rasové důvody. Dopadly často kruté i na „východní“ vojáky. Nejtragičtější v této souvislosti byl osud deseti vojenských lékařů odsouzených v letech 1948-1952 Státním soudem při použití zákona 231/1948 Sb., kdy nechyběly ani rozsudky doživotního vězení.

Ke cti vojenské zdravotnické služby patří, že i přes tyto nepříznivé objektivní podmínky plnila zdárně své základní poslání. Profesionalita a pevné medicínské zaměření byly orientací, které do značné míry překlenuly snahy o zpolitizování vojenské medicíny - jevu tolik příznačného pro tehdejší čs. společnost.

Do kvalitativně nové etapy vstoupila zdravotnická služba a VLA JEP v roce 1989. Zásadně je ovlivnily změny v úloze a postavení armády v obnovující se demokratické společnosti. Vystoupila zcela nová rovina, bytostně ovlivňující tradiční oblasti činnosti vojenského zdravotnictví - rovina mezinárodních profesionálních kontaktů. V historicky nových podmínkách se obrodily a vyvinuly úzké pedagogické a vědecké kontakty, včetně studentských výměnných stáží s partnerskými školami v Německu, Francii, Itálii, Polsku a dalších zemích.

Objevily se také nové symptomy zcela nové tradice české vojenské zdravotnické služby. Jejím konkrétním výrazem bylo již v roce 1991 vyslání čs. samostatného protichemického praporu do oblastí Perského zálivu. Vojenská lékařská akademie se výrazně organizačně i personálně podílela na formování zdravotnické části jednotky. Tato mise byla úspěšná a tehdejší, ještě československá, armáda získala první vysoká ocenění ze strany odborníků armád NATO.

Počínaje rokem 1993 vznikla další nová tradice - pravidelné působení našich vojáků a vojenských zdravotníků v mírových misích na území bývalé Jugoslávie.

Česká republika přijala krátce po svém vzniku v roce 1993 obrannou vojenskou doktrínu a od samého počátku usilovala o vstup do aliance NATO.

Prvním konkrétním příspěvkem VLA JEP po březnovém přijetí České republiky do Severoatlantické aliance byla profesní příprava příslušníků 6. polní nemocnice, kteří v současné době působí již na území Albánie a zdárně plní úkoly v péči o příslušníky AFOR a utečence v uprchlických táborech. VLA JEP tak dokumentovala spolu s dalšími aktivitami v oblasti vědecké a odborné svoji schopnost a připravenost věnovat výrazné profesionální kvality společnému úsilí Severoatlantické aliance.

Završuje se 20. století. Po mnoha vývojových peripetiích tak může nést nový Prapor VLA JEP pečeť demokratické společnosti a armády, akademických práv a vysoké odborné profesionality.

Nový Prapor VLA má na jedné straně znak naší vysoké školy skládající se ze symbolů města Hradec Králové, medicíny a vojenství a na druhé straně heslo *Spondeo ac polliceor* se znaky historických zemí koruny české. *Spondeo ac polliceor* - slibuji a přísahám, tak ukončuje každý lékař naší školy v Karolinu svá studia, ale my všichni víme, že dobrý lékař musí být nejenom odborníkem, ale i osobností v úrovni lidské a společenské, která rozvíjí tradice a respektuje normy demokracie, svobody a vlastenectví.

Přeji nám všem, aby se nám dařilo tato slova po celý život ve všech oblastech našeho bytí naplňovat, tak jako našim kolegům, kteří nám dnes předají Prapor VLA JEP.

Plk. doc. MUDr. Svatopluk Býma, CSc.
rektor-velitel VLA JEP

